

1954-1966

Det er Den Kolde Krigs tid. Verden er delt i de gode og de onde, og for de fleste danskere er demokratierne i vest de gode og de kommunistiske styre i øst de onde.

Derfor er flygtninge fra Østeuropa mere end velkomne i Danmark. Det gælder i høj grad de 1400 ungarere, der kommer til landet efter den ungarske opstand i 1956.

Det spiller ingen rolle, om flygtningene lever op til definitionen i FN-konventionen om flygtninges retsstilling, der er trådt i kraft i Danmark to år tidligere.

Det vigtigste er deres status som heltmodige oprørere.

Ungarerne – helte fra Den Kolde Krig

“Er der nogen, der ønsker at komme til Danmark?”. Spørgsmålet, der er stillet på tysk, hænger længe i lokalet. Ingen af de unge mænd svarer. Károly Kovács tænker sig om. Han vil gerne væk fra Wien, men han ved ikke hvorhen. Efter at det er lykkedes ham at komme over grænsen, væk fra Ungarn og ud i friheden, forekommer verden pludselig enorm, og alle muligheder synes åbne. Der er kun gået en uge, siden han forlod sit barndomshjem, og han har ikke haft ro på sig til at tænke over fremtiden. De andre flygtninge, der ligesom ham er studerende ved universitetet i Budapest og deltog i opstanden, taler om fjerne, rige lande som Amerika, Canada og Australien. Selv tænker han på at tage til Tyskland, for hans engelske begrænser sig til nogle få brokker, mens han har lært en del tysk af sin mormor. Men han kunne selvfølgelig også tage til Amerika, hvor mulighederne for immigranter efter sigende er næsten ubegrænsede. Hvorfor så lige vælge Danmark, som han ved så lidt om? Han er ikke engang sikker på, hvor det lille land præcist ligger, og han spekulerer på, om det er et land, russerne kan finde på at angribe. Tænk, om han skulle ende med at flygte fra russerne for anden gang. Også han ryster på hovedet. Han ønsker ikke at rejse til Danmark.

Det er en dag i begyndelsen af november 1956. De to mænd fra den danske ambassade i Wien forlader studentehjemmet i udkanten af byen med uforrettet sag. Ingen af de ungarske flygtninge vil tilsyneladende tage imod det tilbud om ‘adoption’, som Aarhus Studenterforening har fremsat. Det bliver svært at forklare studenterforeningen og den danske presse. Der står et tomt værelse på 4. maj-kollegiet og venter på en indflytter, og både de århusianske studerende og resten af Danmarks befolkning venter på at få lov at hjælpe heltene fra opstanden i Ungarn, de modige frihedskæmpere, der er blevet ofre for Sovjetkommunismens brutale undertrykkelse. Aviserne har i dagevis været fyldt med reportager om den ungarske opstand, og danskerne er begyndt at blive utålmodige. De vil se en rigtig ungarer. Høre hans historie. Være med til at skænke ham sikkerhed og frihed.

Få dage senere beslutter ambassadefolkene, at de vil bruge en flybillet som lokkemiddel for at skaffe et ‘adoptivbarn’ til studenterforenin-

gen i Århus. Og de prøver at overtale den danske journalist Poul Trier Pedersen til at ledsage den ungarske flygtning til lufthavnen i Kastrup. Poul Trier Pedersen er netop selv ankommet til Wien fra Budapest og er på vej tilbage til København for at aflevere sine sidste artikler om opstanden i Ungarn til sin redaktør på *Dagens Nyheder*.

Da russerne den 4. november om morgenen stormede Budapest med 200.000 soldater og 2500 tanks, blev telefon- og telegraflinjerne af-brudt, og Trier Pedersen besluttede at tage hjem. Han har reserveret en plads på et SAS-fly den 14. november. Nu bruger han tiden på at få et indtryk af det hjælpearbejde, der organiseres fra Wien. Herfra sender Røde Kors tøj, mad og medicin ud til de midlertidige flygtningelejre i området nær grænsen til Ungarn, og danske læger og sygeplejersker deltager i arbejdet.

Poul Trier Pedersen har ikke noget imod at følges med en ungare. Men han undrer sig over ambassadesekretærernes engagement og i-hærdighed og ikke mindst over, at danskerne er så ivrige efter at få en flygtning inden for landets grænser. Det begynder at gå op for ham, at hans egne og andre journalisters reportager har gjort et dybt indtryk på mange danskere. Der er skabt en unik folkestemning, mens Poul Trier Pedersen har været bortrejst.

Mens han gør notater om arbejdet på de store nødhjælpslagre i Wien og pudser de sidste artikler fra Ungarn af, vender de to ambassadefolk tilbage til kollegiet i udkanten af Wien. Her fremsætter de deres tilbud en gang til. Nu med den tilføjelse, at der er reserveret en plads på et SAS-fly til en af flygtningene.

Ost, mælk og videnskabsmænd

25-årige Károly har aldrig prøvet at flyve. For et par uger siden troede han ikke, at det nogensinde ville lykkes ham at komme til Wien. Og nu kan han få en gratis flyvetur! Han har ikke hørt noget dårligt om Danmark, tænker han. Ved blot, at det er et lille landbrugsland, der producerer ost og mælk og har fostret forfattere som H.C. Andersen og Martin Andersen Nexø og videnskabsmænd som Niels Bohr. Det lyder udmærket. Og hvis der ikke er rart at være, kan han sikkert hurtigt komme videre til et andet land. I mellemtiden kan han så kæmpe sit lands sag ved at fortælle danskerne om, hvad der er sket i Budapest.

Károly bryder tavsheden blandt de mange ungarere, da han siger ja til tilbuddet. Kort efter er han i gang med at pakke sine få ejendele i en lille kuffert. Han aner ikke, hvilket postyr hans ankomst til Danmark vil vække.

HVAD FLYGTEDE UNGARERNE FRA?

Ungarerne flygtede efter opstanden i Ungarn i oktober og november 1956, der endte med, at Sovjetunionen invaderede landet og tvang den mindre end 14 dage gamle regering fra magten. Opstanden blev sat i gang af universitetsstuderende, men havde deltagelse af arbejdere over hele landet. Der var ikke tale om et opgør med kommunisme og socialisme som sådan, men med den sovjetiske dominans i Ungarn og den stalinistiske udgave af kommunismen. Demonstranterne i Ungarn håbede, at Sovjetunionen ville acceptere deres krav om flerpartisystem, ytringsfrihed og uafhængige domstole, fordi Sovjetunionens leder Nikita Khrusjtjov på den 20. partikongres i Moskva i februar samme år havde lagt afstand til Stalins linje.

Den 24. oktober 1956 blev Imre Nagy, som demonstranterne havde stor tillid til, genindsat som regeringschef i et forsøg på at imødekomme nogle af deres krav. Men kampene mellem demonstranter og det sovjetstyrede sikkerhedspoliti fortsatte, og da Imre Nagy anmodede om hjælp udefra, var FN's sikkerhedsråd handlingslammet. Sovjetunionen nedlagde veto mod enhver indblanding i Ungarns affærer, og Frankrig og Storbritannien havde opmærksomheden rettet mod Egypten. De to lande var nemlig sammen med Israel i krig for at forsøge at tilbageerobre magten over Suezkanalen, som Egyptens præsident havde nationaliseret.

Da Imre Nagy den 1. november meddelte, at Ungarn ville melde sig ud af Warszawa-pagten og være en selvstændig, neutral nation, var det slut med Sovjetunionens tålmodighed. Den 4. november tidligt om morgenen angreb sovjetstyrker Budapest med 200.000 soldater og 2500 kampvogne.

Cirka 2000 ungarere blev dræbt under opstanden, 20.000 blev såret. Omkring 200.000 ungarere flygtede, i første omgang til Østrig og Jugoslavien. Herfra kom mange videre til andre vesteuropæiske og oversøiske lande. Omkring 1400 kom til Danmark, inklusive familiesammenførte. De fleste var unge mænd, og ikke alle var ved ankomsten til Danmark personligt forfulgte.

Kun omkring 800 blev i Danmark i længere tid. Mange rejste videre til oversøiske nationer eller tog tilbage til Ungarn. De, der blev i Danmark, blev generelt godt integreret, fik uddannelse og arbejde og blev i mange tilfælde gift med danske statsborgere.

Det bliver først klart for ham, da han næste dag, den 14. november 1956, træder ud af flyets beskyttende bug og bliver beskydt af blitzlys og spørgsmål på sprog, han ikke forstår. Han bliver tavs og usikker, og tankerne står stille i hovedet på ham.

Temperaturen er på frysepunktet, men stemningen er oppisket. Selv den garvede journalist Poul Trier Pedersen, ulasteligt klædt i jakke, hvid skjorte og slips, er overrasket. Han bliver heftigt udspurgt om Károly Kovács' rolle i opstanden. Men han bliver journalisterne svar skyldig. Han ved stort set intet om sin rejsekammerat, der under det meste af flyveturen har siddet tavs og benovet og stirret ud på skyerne. Men Károly er i sig selv en god historie. Han ligner lige den flygtning, alle har ventet på. Tynd og bleg er han og iklædt en slidt og blodpletet lang frakke. Ingen kan imidlertid forklare pressen, at blodet stammer fra et ret uddramatisk trafikuheld, der intet har med opstanden at gøre. Sløjfen med det ungarske flags farver, der er hæftet fast på hans frakke, er derimod et symbol på hans deltagelse i opstanden.

Poul Trier Pedersen forsøger at dreje sine svar på alle spørgsmålene ind på de generelle forhold i Ungarn, og han viser det stykke Stalin-statue frem, som han fik stukket i hånden af en ivrig ungarsk student på Parlamentspladsen en uges tid forinden. Demonstranterne smadrede statuen, så kun bronzestøvlerne stod tilbage og så sært ensomme ud. Resten blev fordelt blandt demonstranterne. Trier Pedersen har egentlig lovet de ungarske studenter at forære sit stykke videre til formanden for Danmarks Kommunistiske Parti. Men den provokation bliver parti-formand Aksel Larsen aldrig udsat for. Og i dette øjeblik er der heller ingen, der har tid til at tænke på de danske kommunister og de svære moralske overvejelser, de er midt i efter at have hørt, hvordan deres kammerater fra Sovjet har trampet på det ungarske folks ønske om frihed og demokrati. Det er Károly Kovács, interessen samler sig om.

På sejlturen fra København til Århus er han alt for forvirret og oprørt til at kunne sove. Først er han ved at gå i panik, da det går op for ham, at han skal alene om bord på færgen. Han får plads i en fin kahyt og er i tvivl om, hvordan man gør, når man skal sove sådan et sted. Han kigger på de andre for at se, om det er meningen, at man skal tage tøjet af eller sove med det på. Da han er kommet til køjs, kan han ikke falde til ro.

I Århus bliver han igen modtaget af pressefotografer og journalister, men heldigvis er der også her nogle i mængden, der er parate til at hjælpe ham væk. Det er et par studerende fra Aarhus Studenterforening, der kører ham til 4. maj-kollegiet på Fuglsangs Allé lige vest for Botanisk Have. Her bliver han indkvarteret i sit eget værelse, nummer 54.

Så kammeraterne styrte om

Næste dag er han træt, men rastløs. Han vil se sin nye by og går alene ud for at købe et kort over området. Med det i hånden finder han vej til stranden neden for Risskov. Havet ligger foran ham som en vældig, grå masse under den lige så grå novemberhimmel. Det første møde med åbent vand overvælder ham, og han smiler, mens han forsigtigt smager på det salte havvand. Det er ikke til at forstå, at det kun er et par uger siden, at han forlod sine forældres hus med et glas marmelade og et brød som eneste proviant og med sit almindelige tøj i al hast trukket ud over den sribede pyjamas. Det var den 4. november, den dag sovjet-tropperne indtog Budapest.

Forud var gået nogle dramatiske uger, hvor Károly og andre universitetsstuderende for første gang havde troet på, at de kunne forvandle Ungarn til et demokratisk land, bygget på kommunistiske principper, men uden den undertrykkende dominans fra den sovjetiske storebror. Károly havde deltaget i demonstrationer foran parlamentsbygningen og havde ligesom mange andre troet på, at friheden endelig var kommet til Ungarn i form af flerpartistyre og ytringsfrihed. Men han havde også set kammerater styrte om, såret eller dræbt af sikkerhedspoliets kugler, og angsten havde fået tag i ham.

Da der den 30. oktober begyndte at versere rygter om, at russerne ville vende tilbage med fornyet styrke, forlod Károly Budapest og tog hjem til sine forældre i byen Sopron tæt på den østrigske grænse. Her blev der den 4. november banket på døren. Det var tre af hans studenterkammerater fra Budapest. De havde rygsække på og masser af varmt tøj. De ville flygte og opfordrede Károly til at tage med. Russerne havde indtaget Budapest, skudt og myrdet. Friheden var forbi, før den for alvor begyndte.

Beslutningen blev taget lige så hurtigt som den senere beslutning om at tage til Danmark. I løbet af et par minutter havde han trukket noget varmt tøj over sin pyjamas og sagt farvel til sin mor, der hadede russerne og alle former for totalitære styre lige så stærkt som han selv. Hans mere vege og følgagtige far, der var medlem af kommunistpartiet og helst holdt sine meninger for sig selv, var på arbejde. Ham nåede Károly aldrig at sige farvel til, og han får ham aldrig at se igen.

De fire studenterkammerater sneg sig gennem den høje sne og mærkede adrenalinens buldren gennem kroppen, da de passerede den usynlige grænse. Tæt ved stod en flok bevæbnede vagter. Da de var sikre på, at den sne, de trådte dybe spor i, dækkede østrigsk jord, omfavnede de hinanden. De jublede, kyssede sneen og fortsatte med fornyede kræfter vandringen mod den nærmeste landsby. Her blev de indkvarteret i en

lade med halm spredt ud på gulvet. Men snart blev de kørt til Wien af Røde Kors og indkvarteret på studenterbjerg.

Hele flugthistorien fortæller han nogle uger senere til *Aarhus Stiftstidendes* redaktør Georg Andrézen. Historien bliver bragt over flere dage og afsluttes med en lederartikel, hvor redaktøren under overskriften 'Fra slaveri til frihed' slår fast om Károly Kovács, at "ét forstår han: Forskellen mellem det slaveri, han er flygtet fra, og den frihed, han er kommet til. – Og det er hovedsagen." Károly præsenteres som en ægte frihedskæmper. En mand, der inkarnerer kampen mod det onde. Et levende bevis på Den Kolde Krigs nødvendighed og de frie vestlige samfunds fortræffeligheder. Károly Kovács' få reservationer over for det delvist kapitalistiske danske samfundssystem bortforklares af lederskribenten med, at "så dybt er de kommunistiske bagtalelser af det vestlige demokrati gået ham i blodet, så stærkt har de falske påstande om den kapitalistiske udbytning i de vestlige lande påvirket ham, at han stadig må understrege sit ubrydelige tilhørsforhold til socialismens idé." Det er en tid, hvor der ofte kun vælges mellem sort og hvidt på den palet, medierne maler med.

Samme begejstring og sympati for ungarene præger mange danske privatpersoner, ikke mindst de århusianere, der læser artiklerne i *Aarhus Stiftstidende*. I de næste uger har postbuddet ofte pakker og breve med til beboeren på kollegiets værelse 54, og Károly bliver rørt over indholdet: varme og søde hilsener – både i form af ord og strikkede trøjer og strømper, julegodter og middagsinvitationer.

De mange gaver udgør en god modgift mod ensomheden, som af og til trænger sig på, og det samme gør fællesskabet på kollegiet, hvor piger og drenge til Károlys store forundring færdes frit mellem hinanden og ligefrem besøger hinanden efter sengetid. Den første gang, en banken på døren varsler en piges ankomst på hans værelse, bliver Károly stiv af skræk. Hvad mon der sker, hvis kollegiets administrator opdager det? Han trækker dynen helt op under hagen og beder pigen om at gå. Men hun bliver stående og beroliger ham med, at ingen regler forbyder hende at være på hans værelse. Derefter overgiver han sig med glæde.

Den danske frihed viser sig på mange forunderlige måder, og Károly suger til sig af nye erfaringer og glæder sig over, at de ikke alle sammen kræver verbal kommunikation. For Károly er det en stor omvæltning at komme til et land, hvor unge kvinder og mænd kan mødes på kollegieværelserne uden at spørge en autoritet om tilladelse, og hvor naturistforeningens landsdækkende blad *Eldorado* udkommer i kæmpe oplag med nøgenbilleder, der foregriber billedpornografiens frigivelse 12 år senere.

Rock'n'roll og julegaver

I sit møde med alt det nye søger Károly støtte hos den ungarskfødte arkitekt Miklós Nyírezyházy, der har boet i Danmark i en årrække og derfor kan afkode nogle af de mystiske uskrevne regler for ham. Da den ungarske opstand begyndte, fulgte Miklós med i begivenhederne via de danske medier og konstaterede, at journaliststandens viden om ungarske forhold var begrænset. Den dag, Imre Nagy udnævnte sin nye regering, blev samtlige ministre nævnt udelukkende ved fornavn i Danmarks Radio. Ingen var tilsyneladende klar over, at ungarene præsenterer sig med efternavnet først og fornavnet sidst.

Den manglende viden om Ungarn og ungarsk sprog bliver et preserende praktisk problem, så snart de første flygtninge kommer til landet. Ingen har tilsyneladende tænkt på, at de fleste ungarene kun taler ungarsk og eventuelt russisk og meget sjældent tysk, fransk eller engelsk. Derfor bliver det nødvendigt at opspore de ganske få i Danmark, der kan tale og læse både ungarsk og dansk. Miklós Nyírezyházy er en af dem. En dag i december 1956 ringer telefonen på den byggeplads ved Ebberup på Fyn, hvor han er ude for at føre tilsyn. Det er fra Aarhus Universitet. Stemmen i røret spørger, om han kan komme til Århus samme aften for at deltage i en ungarns-aften, som studenterforeningen har arrangeret. Man har tænkt sig, at Károly Kovács skal holde en lille tale ved festens begyndelse, og man mangler en tolk til at oversætte talen. Miklós kører til Århus og møder Károly på podiet i universitetets aula. Miklós oversætter, så godt han kan, og de studerende klapper taktfast. Det er næsten som at høre klapsalverne, da den første danske rock'n'roll-stjerne, Børge Kisbye, tidligere på året optrådte i Århus i ægte Elvis-stil, og stemningen blev så høj, at optøjerne efter koncerten fik politiet til at forbyde rock'n'roll-arrangementer flere steder i landet. Károly kender imidlertid knap nok til eksistensen af rock'n'roll, og han har end ikke hørt om 'læderjakkerne', som er begyndt at dukke op i København og de større provinsbyer med fandenivoldske attituder og foragt for det samfund, der ikke har brug for dem som arbejdskraft. Få måneder senere angriber en flok 'læderjakker' et par ungarske flygtninge på et værtshus i København og indvarsler dermed et tilbagekommende tema i de næste mange års indvandreredebate: de marginaliserede og udsattes manglende tolerance over for 'de fremmede', som mistænkes for at tage arbejde, status og opmærksomhed fra de 'rigtige danskere'.

Den aften i aulaen på Aarhus Universitet virker den slags hændelser næsten utænkelige. Károly mærker sine kinder blusse og bukkes genert, mens klapsalverne brager imod ham. Han har fået sin ilddåb som taler, Miklós har fået sin debut som tolk. I de næste måneder er hans og andre

ET KORPS AF PRESSEFOLK

Károly Kovács var den første ungarske flygtning, der ankom til Danmark efter opstanden i 1956. Den 25-årige Károly landede i Kastrup den 14. november og blev modtaget af et korps af pressefolk. Privatfoto

ungarsk-danskeres sproglige ekspertise efterspurgt i de 16 flygtningelejre – eller flygtningehjem, som de bliver kaldt – der bliver etableret i Danmark i ugerne efter Károlys' ankomst. En enkelt flygtning i Århus er for lidt at spise den tjenstvillige danske befolkning af med, også selv om han er rigtig frihedskæmper og gerne tager imod pakker med julegodter og varmt tøj. Minderne fra 2. verdenskrig er stadig tæt på, og erindringer om ufrihed og frygt vækkes til live, blandt andet af en leder i *Aarhus Stiftstidende*, der omtaler “det såkaldte sikkerhedspoliti, hvis

karakter vi her i Danmark er fortrolige med fra besættelsestidens Gestapo-terror.” Og man husker endnu Marshall-hjælpen fra USA, som betød, at Danmark kom på fode igen efter 2. verdenskrig, fik moderniseret landbruget og sat gang i en industriproduktion.

Også dårlig samvittighed over behandlingen af tidligere tiders flygtninge spiller formodentlig en rolle. Efter Hitlers magtovertagelse i Tyskland i 1933 begyndte jøder, sigøjnere, socialdemokrater, kommunister og intellektuelle at forlade landet i tusindvis. Nogle søgte nordpå til den danske grænse i håbet om at få lov at opholde sig i Danmark, indtil situationen i Tyskland bedredes. Men de havde ingen garanti for beskyttelse, og det kostede mange menneskeliv. De heldige fik udstedt opholdstilladelser på 3-6 måneder ad gangen, andre blev afvist allerede ved grænsen eller opsporet inde i selve landet og sendt tilbage til Tyskland – ofte til forfølgelse og død. Den danske regering og embedsværket var i hvert fald i den officielle politiske linje forholdsvis venligt indstillet over for det nazistiske styre, og kun få danskere protesterede over, at tyske flygtninge blev afvist eller tvunget ud af landet. I 1940 var der under 2000 jødiske flygtninge i Danmark, som havde opholdt sig længere tid i landet, mens omkring 20.000 havde brugt Danmark som transitland. Under besættelsen lykkedes det næsten alle danske jøder at flygte fra Danmark, og den historie blev efter krigen mere populær som karakteristik af den danske holdning til truede mennesker end behandlingen af flygtninge i årene op til og under krigen. De mange jøder, der blev reddet, var jo danske statsborgere.

I de sidste måneder af krigen og i tiden umiddelbart efter befrielsen kom over 250.000 tyskere til Danmark, de første på flugt fra de allieredes bombardementer af tyske byer, de sidste på flugt fra de russiske tropper. Flygtningene blev placeret i store strengt bevogtede barakbyer for at forhindre, at de blandede sig med den danske befolkning. Man udvalgte desuden flere tusinde personer blandt flygtningene, som på grund af deres afstandtagen til nazismen blev sat til at ‘afnazificere’ de over 70.000 børn i lejrene. Den moralske opdragelse var vigtigst, mente man. I en artikel i *Information* den 16. juni 1945 blev det foreslået, at “til Gengæld for den aandelige Føde kan man saa passende spare lidt paa den materielle. Følg Eksemplet fra Norge! De Allierede har her fastsat Tyskernes Rationer efter tysk Mønster. De faar det samme, som de norske fanger fik i Koncentrationslejrene.” Eksemplet fra Norge blev ikke fulgt, men stadig i 2004 diskuteres det, om behandlingen af de tyske flygtninge var urimeligt ringe – eller tværtimod ganske flot i betragtning af, at der var tale om en befolkning fra en besættelsesmagt og et økonomisk udpint værtsland. At flygtningenes sundhedstilstand ikke havde høj prioritet, viste sig ved, at de syge flygtninge ikke kunne få

behandling på de danske hospitaler. I alt døde omkring 13.000 tyskere i Danmark i løbet af det første år efter besættelsen.

Den danske regering forsøgte ihærdigt at få en aftale om at sende flygtningene retur, og man tilbød endda at give flygtningene mad i tre måneder efter hjemrejsen. Det gav bonus, og i november 1946 tog de første flygtninge af sted. To år senere var alle tyskere tilbage i Tyskland.

Endnu hurtigere gik det med at sende de 12.000 ungarere, der var kommet til Danmark i januar 1945, ud af landet. De måtte forlade landet umiddelbart efter tyskernes kapitulation 4. maj, men de gjorde det under protest og til mange danskeres store fortrydelse. Ungarerne havde ganske vist formelt været på besættelsesmagtens side. De var blevet sendt til Danmark for at blive uddannet til at deltage i krigen på Tysklands side, og de var under opholdet i Danmark blevet sat til at udføre en række bevogtnings- og overvågningsopgaver. Men ungarerne var for langt størstedelens vedkommende ikke loyale over for tyskerne. De udførte kun modvilligt opgaverne, og i en række tilfælde samarbejdede de ligefrem med de danske modstandsfolk.

Erindringen om de ungarske soldater og deres modstand mod tyskerne er naturligvis med til at skabe sympati for de menige ungarere under opstanden i 1956. Flygtningene fra det kommunistiske regime er en gruppe, som næsten alle danskere kan gå helt og aldeles ind for at hjælpe. Ungarerne giver en lejlighed til at vise danskernes sandt humane sindelag. Samtidig pirker aviserne til politikernes dårlige samvittighed over, at Vesten ikke greb ind og hjalp ungarerne i tide. FN var handlingslammet, fordi Sovjetunionen kunne nedlægge veto mod beslutninger i sikkerhedsrådet og ville gøre det for at forhindre enhver indblanding i ungarske forhold. Desuden var Frankrig og England optaget af Suezkrisen og var uvillige til at se i øjnene, at forholdene i Ungarn kaldte på hurtig stillingtagen. Ungarerne fik i dagevis intet andet svar på deres nødråb end virkningsløse støtteerklæringer. Først da flygtningekatastrofen var en realitet, gik de vestlige lande i aktion med nødhjælpskaravaner.

De danske aviser sparer ikke på hentydninger til disse kendsgerninger, og måske er det mediernes massive kampagne, der gør udfaldet. Regeringens forbehold og ideen om, at det er bedst ikke at flytte de ungarske flygtninge for langt væk fra deres hjemland, glider i baggrunden. Den 27. november 1956 bekendtgør den danske mindretalsregering med statsminister H.C. Hansen i spidsen, at Danmark er parat til at modtage 1000 flygtninge fra Ungarn. Det er de første flygtninge, den danske stat officielt tager imod, og det er første gang, staten påtager sig ansvaret for, at flygtningene skaffes tag over hovedet og mad i maven. Flygtningehjælp er blevet en statslig opgave og et offentligt debateme.

Kold krig betyder mere end konventioner

Danmark har ingen national lovgivning, der regulerer modtagelsen af flygtninge – blot en generel fremmedlov fra 1952. Det ville derfor være oplagt at henholde sig til FN-konventionen, som var blevet vedtaget fem år før og trådte i kraft i 1954, da i alt seks lande havde ratificeret den – Danmark var i øvrigt det første. I årene efter at konventionen er trådt i kraft, har den imidlertid ingen større betydning for, hvilke personer der får lov at opholde sig i Danmark med henvisning til, at de er forfulgt i deres hjemland. Det kan de fleste af de 1400 ungarere, der får ophold i Danmark, være taknemlige for. Kun få af dem er personligt forfulgte, da de forlader Ungarn, sådan som det er defineret i flygtningekonventionen; mange er økonomiske flygtninge, der ønsker at give deres børn en bedre fremtid, andre flygter fra risikoen for en fremtid i et ufrigt, kommunistisk land. Først da flygtningestrømmen fra andre østeuropæiske lande i løbet af det næste årti bliver mere massiv, bliver konventionen reelt taget i brug ved afgørelse af konkrete asylsager.

I forhold til ungarerne er det væsentlige for politikerne, at Østrig og Jugoslavien ikke kan håndtere opgaven med de tilstrømmende flygtninge alene. De to lande modtager i de første måneder efter opstanden 200.000 flygtninge, og de kan ikke integrere dem alle. Desuden spiller det en rolle – både for politikere og for almindelige danskere – at ungarerne er flygtet fra et undertrykkende kommunistisk styre. Det betyder, at de nærmest per definition er velkomne i det frie, demokratiske Danmark. Jørgen Knudsen, der arbejder som journalist, skriver f.eks. i *Information* 24. juli 1958, at danskerne bør “acceptere *ethvert* motiv til flugt fra et saa umenneskeligt samfund som det kommunistiske Ungarns”. Den Kolde Krig mellem Sovjetunionen og USA og den fortsatte atomvåbenoprustning præger tiden. Danskerne frygter for atomkrig og er bange for ‘den røde fare’. 10.000 personer melder sig til hjemmeværnet i løbet af de sidste måneder af 1956, og kun få sætter spørgsmålstegn ved regeringens beslutning om at hente 1000 ungarske flygtninge til Danmark. Den mest almindelige kritik lyder på, at regeringen bør invitere endnu flere til at rejse ind i Danmark. Men regeringen fastholder siden, at der kun kan komme flere flygtninge ind, når nogle rejser ud.

Humanitære og folkelige organisationer bliver bedt om at tage sig af modtagelsen og integrationen af de 1000 ungarske flygtninge, og DSB lover at stå for transporten. Et særtog sendes af sted mod Wien, hvorfra det vender hjem igen natten mellem den 30. november og 1. december. 986 ungarere ankommer til Danmark i koldt og diset novembervejr og bliver i Padborg modtaget af nysgerrige, venlige danskere, der

spiller den danske og ungarske nationalsang og uddeler kaffe og wienerbrød – en dejlig afveksling efter to døgn på madpakker med rugbrød og spegepølse.

Inden nytår kommer knap 100 mere, og i løbet af de næste år kommer endnu nogle hundrede flygtninge, heraf 66 tuberkulosepatienter med familier fra lejre i Jugoslavien. Tuberkulosepatienterne bliver indkvarteret på sanatorier i Skørping og Faksinge, mens deres slægtninge sammen med de mange flygtninge, der er kommet fra Østrig, bliver fordelt på 16 centre rundt om i landet. De er indrettet i gamle sygehuse og privatboliger, på strandhoteller og herregårde og bliver gjort klar på mindre end en uge af medarbejdere fra en række humanitære og folkelige organisationer. De slutter sig i løbet af 1956 sammen i en fælles organisation, Dansk Flygtningehjælp.

Inden flygtningestrømmen fra Ungarn tager fart, har enkelte af organisationerne prøvet at samarbejde om én større opgave. Det var i foråret 1953, da der på initiativ af Dansk Røde Kors blev organiseret en tøjindsamling til fordel for flygtninge i efterkrigstidens Europa, Nærøsten og i Korea. Dengang blev navnet flygtningehjælpen første gang taget i anvendelse, og samarbejdets kunst viste sin effekt: Der blev sendt 680 tons brugt tøj af sted i samarbejde med FN's højkommisær for flygtninge.

Modtagelsen af ungarerne kræver imidlertid en helt anden grad af improvisation end tøjindsamlingen. På forhånd ved organisationerne intet om flygtningegruppens sammensætning, og det bliver nødvendigt at flytte nogle flygtninge fra center til center flere gange for at skabe gode forhold for alle. Familier bliver samlet i visse lejre, mens unge enlige mænd samles andre steder. Cirka 60 pct. af flygtningene er unge mellem 15 og 29 år, og de fleste af disse er mænd – både håndværkerlærlinge, arbejdere og universitetsstuderende – som er kommet uden familie. De er rastløse og bliver hurtigt frustrerede over ventetiden i lejrene. Det er trods alt de færreste, der som Károly får mulighed for at flytte direkte ud i det danske ungdomsliv.

Blandt andet derfor bliver det besluttet at indkvartere 45 håndværkerlærlinge og håndværkere på Ollerup Håndværkerskole, der lider under dalende elevtal. Her bliver arkitekten Miklós Nyírezyházy, der fik sin ilddåb som tolk i aulaen på Aarhus Universitet, bedt om at fungere som lærer. Han tilbringer tre måneder på Ollerup med at lære ungarerne de håndværksmæssige fagudtryk på dansk, fortælle dem om det danske samfund og opsøge arbejdsgivere, som kan tænkes at ville tage en ungarer i lære eller ansætte en færdiguddannet flygtning. Ungarerne er ivrige efter at bruge deres fag igen og kommer godt ud af det med de danske elever på skolen og siden også med flertallet af deres

arbejdsgivere. Det kan Miklós Nyírezyházy konstatere, da han siden bliver indbudt til svendegilde for sine tidligere elever. Næsten 50 år senere kan han også konstatere, at det samme koncept bliver brugt i Dansk Røde Kors' arbejde med ingeniør- og lægeuddannede asylansøgere.

Det begyndte med en opringning ...

Knap så tilfredse er de unge mænd, der ønsker at emigrere til Amerika, Canada eller Australien. De er vrede over ikke at kunne komme videre med det samme og er utilbøjelige til at tage imod de tilbud om arbejde, Dansk Flygtningehjælp giver dem. De er bange for, at deres emigrationsansøgninger vil blive henlagt og glemt, hvis de først begynder at arbejde og lære dansk. Deres erfaringer med myndighederne i Ungarn giver dem ingen grund til at stole på løfter om det modsatte. Nogle af de unge fyre kommer i slagsmål med danske værtshusgæster, og enkelte får bøder og fængselsstraffe for vold. Blandt andet for at forhindre disse episoder beslutter Dansk Flygtningehjælp at organisere et kursus på Gerlev Idrætshøjskole for unge mænd, der ønsker at emigrere til oversøiske lande.

Ligesom mange andre initiativer for at hjælpe ungarerne opstår dette initiativ som en spontan ide og bliver ført ud i livet uden tid til grundlæggende overvejelser over principielle og praktiske spørgsmål. Ideen opstår hos Johannes Novrup fra Mellempfolkeligt Samvirke, som efter at have vendt ideen med andre ledende folk i de humanitære organisationer ringer til teologen og højskolemanden Mads Lidegaard og hans unge kone Else. Opringningen finder sted juleaften 1956. Ægteparret Lidegaard bliver spurgt, om de vil være forstanderpar på Gerlev Idrætshøjskole og lede et kursus for ungarske flygtninge. De skal træffe en beslutning i løbet af en halv time. Afgørende for deres beslutning er en oplevelse, de har haft 4. november samme år. De kørte i bil gennem Århus med bilradioen tændt, da udsendelsen pludselig blev afbrudt af en transmission fra en ungarsk radiostation, der sendte et nødråb fra det ungarske folk: "Appel til Vestens kulturnationer S.O.S. Nationen forbløder under de russiske tanks. Hjælp os, hjælp os. - S.O.S." Stemmen tryglede FN om hjælp, og en særlig meddelelse fra de ungarske skribenters sammenslutning blev videresendt: "Til enhver skribent i verden. Til alle videnskabsmænd. Til alle skribentsammenslutninger. Til alle videnskabelige akademier og videnskabelige sammenslutninger. Til den intellektuelle elite i hele verden. Vi beder jer alle om hjælp og understøttelse. Der er kun kort tid. I kender kendsgerningerne. Det er ikke nødvendigt at afgive en særlig rapport. Hjælp Ungarn. Hjælp

det ungarske folk. Hjælp ungarske skribenter, videnskabsmænd, arbejdere, bønder og vor intelligens. Hjælp! Hjælp! Hjælp!” Else Lidegaard græd. Både hun og Mads Lidegaard følte sig magtesløse. Men juleaften får de mulighed for at gøre noget, og de synes ikke, at de kan sige andet end ja, selv om de ikke aner, hvad de går ind til som forstandere.

Den 19. januar året efter åbner højskolen med 91 elever, alle mænd mellem 17 og 26 år, som gerne vil emigrere til USA eller andre oversøiske lande. Else og Mads forventer, at de unge mænd er nysgerrige og fulde af gå-på-mod. Men allerede på andendagen møder forstanderparret uventet hård modstand. En stor flok unge mænd kommer ned på det hurtigt indrettede kontor og meddeler via tolk, at de ønsker at rejse tilbage til de lejre, de netop er kommet fra. Mads Lidegaard synker en klump, inden han med et smil svarer, at de er velkomne til at forlade stedet, hvis de efter et par dage fortsat nærer ønske om det. Så bliver samtlige unge mænd sendt af sted på biograftur til Slagelse, og lærere og forstanderpar holder krisemøde. De forstår ikke, hvad der er galt. De aner blot, at ungarene er skuffede over forholdene på Gerlev. Men måske er det ikke højskolen, det handler om? Måske er deres modstand udtryk for, at ikke andet end en billet og indrejsetilladelse til USA, Canada eller Australien kan gøre dem tilfredse? Det kan også være en slags forklaring på, at flere af de unge mænd nægter at lære dansk. Måske føler de unge mænd ikke, at de har fået, hvad de blev lovet, inden de kom til Danmark? Lærerne på Gerlev ved imidlertid ikke, præcist hvad der er gået forud for afrejsen fra Wien. Hvad har ungarene fået at vide? Det går først for alvor op for offentligheden over et år senere.

I mellemtiden beslutter lærerne på Gerlev sig for at lære ungarsk for bedre at kunne forstå de unge mænd. De får hjælp af den ungarskgitte Lene Pecseli – den eneste af lærerne, der har et forhåndskendskab til det fremmedartede sprog. Det bliver til mange nattetimer med stærk kaffe og krøller på tungen, og efter et par uger kan lærerne kommunikere nogenlunde med ungarene. Ikke mindst Jørgen Knudsen, der senere bliver kendt som forfatter, bliver ganske ferm til at kommunikere på ungarsk. Det er en medvirkende årsag til, at de fleste af de unge mænd vælger at blive på højskolen, og omkring halvdelen vælger at blive i Danmark, selv om de i begyndelsen slet ikke mener, at det kan komme på tale.

At de bliver i Danmark betyder imidlertid ikke, at de tager imod ethvert tilbud fra det danske samfund med kyshånd. De af dem, som kommer i arbejde, ringer ofte til højskolen og fortæller råbende i telefonen til Jørgen Knudsen om de uretfærdigheder, de mener at have været udsat for. En gang ringer en ung mand, der er blevet ansat som altmuligmand i Cirkus Schumann. Han er vred over, at cirkusets klovn

gør nar ad ham, og han erklærer, at han løber af pladsen, hvis det sker en gang til. Jørgen Knudsen forsøger at tale ham til ro, men det har ingen effekt. Et par dage efter stiller den unge mand foran hoveddøren til Gerlev Idrætshøjskole. Klovn har drillet igen.

Farmaceutens drøm om en folkevogn

Episoder som denne øger travlheden hos de lokale arbejdsanvisningskontorer og Dansk Flygtningehjælp. Der arbejdes på højtryk på at få lavet optegnelser over flygtningenes kvalifikationer og erhvervs erfaring, og på det grundlag bliver flygtninge fra centrene rundt om i landet sendt ud i arbejde. Aviser og blade rapporterer om flygtninge, der har bestået danske eksamener og fået fast arbejde. *Billed-Bladet* fortæller om en ungarsk farmaceut, der har fået arbejde på et provinsapotek, mens hans kone er beskæftiget med at male silketørklæder. Parret drømmer om at få råd til en folkevogn. Det er dog ikke alle arbejdsplaceringer, der går som en drøm. Det viser sig nemlig, at en del flygtninge kun har overfladisk kendskab til det fagområde, de har erklæret at være uddannede inden for, og faggrænserne er desuden anderledes i Ungarn. Det samme er arbejdskulturen. På flere fabrikker nægter ungarerne i begyndelsen at holde akkorden. De øger gradvis tempoet for at overbevise arbejdsgiveren om, at de er værd at beholde, og de danske kolleger kan og vil ikke følge med. Først efter en del konflikter indser flygtningene, at fagforeninger og akkordregler er til deres eget bedste.

Problemerne omkring integration på arbejdsmarkedet varer ved og forstærkes omkring senere flygtningegrupper fra mere fremmedartede kulturer, og især problemet med at vurdere og eventuelt godkende udenlandske uddannelser kommer i centrum, efterhånden som arbejdsløsheden blandt flygtninge og indvandrere stiger. Alligevel bliver der først omkring årtusindskiftet etableret et egentligt center for vurdering af udenlandske uddannelser.

De arbejdssøgende ungareres tilsyneladende utaknemlighed skyldes som regel stolthed og urealistiske forventninger til det kapitalistiske samfunds lyksaligheder. Alligevel bliver en del danskere skuffet over oplevelser med ungareres attitude på arbejdspladsen. Danmark har taget åbent imod ungarerne og prøver at finde job til dem, på trods af at der i 1957 er næsten 75.000 arbejdsløse danskere. Økonomien er stadig præget af efterdønninger fra 2. verdenskrig, væksten i erhvervslivet er en af Europas laveste, og rationeringerne på luksusvarer som biler er endnu ikke ophævet. Derfor opfattes det som arrogant og urimeligt, når ungarerne for eksempel nægter at tage arbejde i landbruget, fordi den slags arbejde har lav status i Ungarn.

SÅ ER DER SERVERET

Ungarske flygtninge ankommer til Danmark med tog natten mellem den 30. november og 1. december 1956.

I Padborg bliver de modtaget med kaffe og wienerbrød.

Foto: Polfoto

Men trods de små skuffelser viser mange danskere hjælpsomhed og offervilje. En del familier tilbyder at have en eller flere flygtninge boende, og 135 flygtninge kommer til Danmark på privat initiativ, altså uden om Dansk Flygtningehjælp. Det drejer sig om studerende, der ligesom Károly bliver inviteret til landet af studenterforeninger og private organisationer, men også om børn og unge, der tidligere har været ferie børn i Danmark gennem Red Barnets hjælpeprogram og nu bliver inviteret af deres tidligere sommerværtsfamilier. En del af de danske værtsfamilier må dog konstatere, at der er forskel på at have et sommerferiebarn på besøg og at modtage en flygtning, der skal finde sig til rette i et fremmed land og skabe sig en fremtid. Det betyder, at Dansk Flygtninge-

hjælp overtager ansvaret for en del af de privat indkvarterede flygtninge og hjælper dem på samme måde som de flygtninge, der er kommet på initiativ af den danske stat. Trods de små vanskeligheder fejler intentionerne hos almindelige danskere meget lidt, og der tages mange fantasifulde initiativer. I slutningen af 1956 arrangerer Herning Bio f.eks. en velgørenhedsforestilling til fordel for Ungarnshjælpen, hvor entreen skal betales i konservesdåser. Der indkommer 446 dåser, der straks bliver sendt videre til Røde Kors.

Underholdning for millioner

Medierne spiller en afgørende rolle for befolkningens fortsatte engagement. Efter flygtningetogets ankomst natten mellem den 30. november og den 1. december 1956 fortsætter de større dagblade, ugeblade og radio og tv med at beskæftige sig intenst med ungarerne, og i lederartikler opfordrer man til at hente flere ungarere til Danmark. En kreds af dagblade tager selv fra begyndelsen del i integrationsarbejdet ved at slå sig sammen om at udgive en ungarsksproget avis, *Magyar Ujság* (Ungarns-posten), som bliver delt ud i flygtningelejrene to gange om ugen.

Også Statsradiofonien opper sig og gør sin del, efter at flere aviser har kritiseret institutionen for at være meget passiv i forhold til statens radio og tv i Norge og Sverige, hvor der er blevet arrangeret ønskekoncerter og indsamlinger. "Det forpligter at have mulighed for at råbe hele landet op hver dag og hele dagen," skriver *Jyllands-Posten* den 30. januar 1957. Statsradiofonien beslutter at lave tre store underholdningsudsendelser, der skal sendes på både P1 og P2 og i fjernsynet. 'Underholdning for millioner' bliver titlen, og udsendelserne, der sendes direkte tre lørdage i marts og varer fra kl. 21 til 01.30 om natten, lever op til sit navn. Næsten hele Danmarks befolkning sidder klinet til tv-skærme og radioapparater, mens den kendte tv-vært Sejr Volmer Sørensen modtager bidrag fra privatpersoner og firmaer, som bringes fra lokale indsamlingssteder rundt om i landet ind til Radiohuset ved hjælp af luftvåbnets jetjagere. Restauranter og biografer er affolkede, og S-tog og trolleyvogne forlænger driften, så folk efter udsendelserne kan komme hjem fra venner og familie, hvor de har samlet sig om fjernsynsapparatet.

Også på andre måder sætter udsendelserne nye standarder. For første gang bliver det i øvrigt meget konsekvente reklameforbud i Statsradiofonien omgået. Umiddelbart efter at Volmer Sørensen og medværterne Erik Bach og Arne Honoré er tonet frem på de 15.000 sort-hvid-skærme kl. 21 den 2. marts, modtages det første bidrag i form af en kæmpeguldbarre fra Toms Fabrikker. Chokoladefabrikken vil gerne

høre Tivoligarden, og det ønske imødekommes fluks. Til gengæld vil Frederik den 9. ikke dirigere Radiosymfoniorkestrets fremførelse af Champagnegaloppen for at rejse 100.000 kroner til den gode sag.

Enkeltgaven fra Toms Fabrikker repræsenterer alene en værdi på 50.000 kr., og det samme beløb bliver indsat på giro nr. 3, da Volmer Sørensen under den tredje udsendelse barberer skægget af med en Philishave barbermaskine. Skægget har stået siden den første udsendelse to uger tidligere. Andre festlige indslag er lige så indbringende, og mange små bidrag har også betydning. En familie donerer en hel gris til bortauktionering. Det samlede resultat er overbevisende: I løbet af de tre aftener indsamles over fire mio. kroner. Herudover indsamles cirka ni mio. kroner af humanitære og kirkelige organisationer, og en indsamling i Folkekirken giver cirka 500.000 kroner – det højeste beløb der nogensinde er samlet ind i Folkekirken på en enkelt søndag. De mange penge bliver brugt til hjælpearbejdet i Østrig og Ungarn samt til modtagelse og integrering af flygtningene i Danmark.

I den sidste af de tre udsendelser optræder et kor bestående af unge ungarske mænd fra Gerlev Idrætshøjskole. Det bliver ledet af den ungarske musiklærerinde fru Ilonka Gaal, der sammen med sin mand, musikprofessor Gaal, har trænet de sangglade unge mænd med streng disciplin. De har øvet sig gennem længere tid, og der er blevet afholdt en form for generalprøve på 'højskolemor' Else Lidegaards fødselsdag den 22. februar. Den dag blev hun vækket ved, at alle ungarene stod uden for forstanderboligen og sang. De forærede hende et fotoalbum med pasfoto af samtlige elever og et bånd, hvor de med hjælp fra fru Ilonka Gaal havde indsunget ungarske folkesange. Til båndet havde de lavet et hæfte med noder og tekst på både ungarsk og dansk. De fleste af sangene var gribende og sørgmodige, og Else Lidegaard genkendte mange af dem fra de aftener, hvor ungarene underholdt med sang og musik, når der blev inviteret på kaffe og kage i forstanderboligen. En af de sange, der næsten altid var på repertoire, lød:

*Jeg drog bort fra mit smukke hjemland
fra det navnkundige lille Ungarn.
Jeg så tilbage på halvvejen
og tåren faldt fra mit øje.
Min middag er sørgelig, og min aften.
Alle mine timer er ulykkelige.
Jeg ser på stjernehimlen og græder
under den.*

Også danskerne, der den 16. marts er stuvet sammen omkring radioer og tv-apparater, nyder de sørgmodige sange. Mandskorets deltagelse i programmet har sikkert en vis indflydelse på resultatet af den Gallup-undersøgelse om danskernes holdning til de ungarske flygtninge, der bliver offentliggjort den 30. marts 1957. Den viser, at 62 pct. af danskerne går ind for, at ungarerne skal anvises arbejde i Danmark. Kun 26 pct. er imod, mens 12 pct. ikke har taget stilling til problematikken. Hele 36 pct. af de adspurgte arbejdere er dog imod, at ungarerne får arbejde, mens kun 9 pct. af de overordnede funktionærer er negative over for ideen. Det hænger formodentlig sammen med, at det først og fremmest er arbejderne, der er ramt af arbejdsløshed og derfor opfatter ungarernes adgang til arbejdsmarkedet som en trussel. I det kommunistiske dagblad *Land & Folk* skriver kultureddaktøren Hans Kirk dagen efter den første underholdningsudsendelse, at danskerne hellere eller i lige så høj grad burde gøre noget ved "de fortvivlede forhold i Vesterbros slumkvarterer". Hermed giver avisen stemme til en kritisk holdning, der er udbredt blandt danske kommunister. Ifølge Gallups undersøgelse er der blandt kommunisterne flertal imod at anvise arbejde til ungarerne.

Bortdømt fra B&W

Holdningsforskellene afspejler sig også i Folketinget, hvor det især er de selvstændige og arbejdsgivernes repræsentanter, Venstre og Konservative, der sammen med Retsforbundet taler for, at ungarerne skal i arbejde med det samme, og at Danmark bør kunne tage imod langt flere flygtninge. De Radikale tøver, og Socialdemokratiet og kommunisterne er imod at modtage flere, så længe der er udbredt arbejdsløshed. Der bliver aldrig skabt flertal for at hente endnu en stor gruppe ungarene til Danmark.

Mange ungarere mødes med kulde og hånlige kommentarer fra kolleger, der er medlemmer af eller sympatiserer med Danmarks Kommunistiske Parti. På andre arbejdspladser, der domineres af kommunister, får ungarerne slet ikke adgang. Det er for eksempel tilfældet på B&W, hvor et stort flertal af arbejderne den 11. januar 1957 nedstemmer et forslag om at ansætte en ungarer for hver 25 nyansatte danskere. Det primære argument for at sige nej er, at der for nylig er blevet fyret omkring 500 danske medarbejdere, som endnu ikke har fået indfriet værftsledelsens løfte om at blive genansat.

Det er imidlertid langt fra alle kommunister, der bakker op om Sovjetunionens invasion i Ungarn. Allerede under opstandens første dage erkender *Land & Folk*, at Sovjetunionen har begået store fejl i sin politik

over for Ungarn. Men samtidig fastholder avisen, at mange ungarere var tilfredse med forholdene før opstanden, og efter sovjettroppernes endelige invasion den 4. november antyder avisen, at den var nødvendig for at forhindre Imre Nagys regering i at sætte den socialistiske samfundsform over styr: "I denne farefyldte situation er det, at Sovjetunionen har grebet ind i Ungarn. Alle må være enige om at fordømme den udvikling, der har ført dertil. Men situationen havde udviklet sig til at blive en fare for hele det ungarske folks eksistens."

Artiklen er skrevet, mens flere tusinde mennesker demonstrerer foran redaktionens bygning i Bredgade og forsinker udsendelsen af avisen med flere timer. I de følgende dage er der flere demonstrationer, og der knuses ruder i redaktionsbygningen, bl.a. fordi redaktionen nægter at trykke et debatindlæg fra en række kommunistiske intellektuelle, der tager kraftigt afstand fra avisens beskrivelse af situationen i Ungarn. Den 17. november forlader seks medarbejdere redaktionen, en af dem fordi hans reportage fra Ungarn er blevet fordrejet eller helt censureret bort. Også i Danmarks Kommunistiske Parti opstår der uenighed, som i 1958 resulterer i, at formanden, Aksel Larsen, bliver ekskluderet. Året efter danner han et nyt parti, Socialistisk Folkeparti, der ved valget i 1960 får 11 mandater i Folketinget.

Károly oplever en enkelt gang modstanden blandt kommunisterne. Det sker, da han i sommerferien i 1957 har job som arbejdsmand på det store Ceres-bryggeri i Århus. Blandt kollegerne er en overbevist kommunist, som viser sin foragt for Károly ved at holde demonstrativ afstand til ham og nægte at veksle flere ord med ham, end arbejdet nødvendiggør. En dag ofrer han dog lidt flere ord på den unge ungarer – blot for at fortælle ham, at han efter kommunisternes opfattelse ikke længere har noget at gøre i Danmark – i Ungarn hersker der jo fredelige tilstande. Kun forrædere vender ikke hjem!

De fleste ungarere i Danmark er dog af en anden opfattelse. De ved, at selv de, der ikke var direkte involveret i demonstrationerne og de væbnede kampe, i bedste fald vil blive mødt med chikane og arrestation, i værste fald med henrettelse, hvis de vender hjem med det imaginære stempel 'flygtning' i panden. De hører jævnligt fra deres slægtninge i Ungarn, som advarer dem mod at vende hjem, og de opfatter mildest talt deres slægtninges vurderinger som mere troværdige end de danske kommunisters. Lidt over et år senere, da Imre Nagy henrettes af russerne, får de bekræftet deres værste anelser.

De har svært ved at forstå, at man som dansker kan vælge kommunisternes standpunkt i en tid, hvor Den Kolde Krig fortsat raser, og hvor de vesteuropæiske lande forsøger at sikre deres velstand og sikkerhed ved at slutte sig sammen i økonomiske samarbejdsorganisationer. I

marts 1957 underskriver Frankrig, Vesttyskland, Italien, Holland, Belgien og Luxembourg Romtraktaten, det Europæiske Fællesmarkeds grundlov, og som modspil opretter Danmark, Storbritannien, Sverige, Norge, Østrig, Schweiz og Portugal i maj 1960 Den Europæiske Frihandelssammenslutning, EFTA. Senere samme år etableres OECD, Organisationen for Økonomisk Samarbejde og Udvikling, hvor også USA og Canada bliver medlemmer. Den kapitalistiske tankegang har bidt sig fast i Vesteuropa, herunder Danmark, og kvinderne nyder at kunne købe nylonstrømper og stilethæle, mens mændene kigger på campingvogne og atriumhuse.

Forelskelse, flytterod og skattegæld

Károly bliver jævnligt inviteret på middag af både danskere og ungare og befinder sig godt i både studenterhybler og atriumhuse. Han føler sig ret hurtigt velkommen og godt tilpas i det danske samfund. Ligesom mange andre af de unge flygtninge er han eventyrlysten og nysgerrig og lader sig ikke så let slå ud, når der er noget, han ikke forstår. Da han første gang sætter sig til et middagsbord, hvor der er tændt levende lys, bliver han ganske vist lidt beklemmt, fordi den slags kun bruges i Ungarn, når man mindes de døde. Og den første nytårsaften i Danmark vågner han forvirret og svedig af angstfyldte drømme op og tror, at han er tilbage i Ungarn. Da han løber ud på gangen i pyjamas, bliver han mødt af kollegiekammeraterne, der grinende forklarer ham, at det blot er harmløse nytårsraketter, der har fået ham til at associere til skudvekslingerne i Budapest. Han har aldrig før set fyrværkeri.

Livet på kollegiet fører dog også lidt længerevarende problemer med sig. Károly nyder ungdomslivet, investerer i en billig radio med pladespiller, køber lp'er og nyt tøj, alt sammen i sin iver efter at opleve det frie liv og charmere de danske piger. Begge dele lykkes. Károly får hurtigt en dansk kæreste, og i sommeren 1957 flytter han til København for at læse biokemi på universitetet. Men midt i forelskelse og flytterod får han et brev fra skattevæsnet om, at han skylder 3-400 kroner. Károly forstår ingenting. Ligesom alle andre ungare er han vant til, at skatten bliver trukket, før lønnen udbetales. Efter en snak med de lokale skattemyndigheder bliver der slået en streg over regningen, og Károly kan beholde sin radio og sin pladesamling. Mange andre ungare har samme oplevelse, selv om Jørgen Knudsen i det første danskundervisningsmateriale til ungarene på Gerlev Idrætshøjskole skriver et helt afsnit om skattereglerne i Danmark: "Hvis De ikke kan betale skat, kommer Kongens foged og foretager fogedforretning (udpantning)," står der bl.a.

HJEMLANDET

*Károly Kovács er pensioneret og har gode muligheder for at rejse til Ungarn. Men når han er i Ungarn, begynder han allerede efter et par uger at savne Danmark, som han opfatter som sit egentlige hjemland.
Foto: Carsten Fenger-Grøn*

Den 1. oktober 1957 beslutter skattedepartementet, at skatteberegningen for flygtninge skal foretages under hensyntagen til, at de har udgifter til at etablere sig i et nyt land. Det gør det lovligt for socialarbejdere og skattefolk at behandle ungarernes pengeproblemer med en udstrakt pragmatisme. Mange ungarere får på den baggrund snakket sig til fordelagtige ordninger.

På Gerlev Idrætshøjskole bliver ungarernes evner som charmerer et problem, da forældre til unge gymnasiepiger fra Slagelse ringer og fortæller, at deres døtre bliver ude om natten for at være sammen med

deres eksotiske kærester. Lærerne forsøger at stoppe de natlige eskapader, men det lykkes alligevel to par at holde sammen og blive gift – godt hjulpet på vej af lærerne, der indvilger i at oversætte og skrive kærestebreve efter diktat.

Også Károly bliver gift med sin danske kæreste. Det sker, efter at han har været på et toårigt studieophold på instituttet for biokemi ved Lunds Universitet. Året efter, i 1961, får de en søn, der bliver døbt Lars, det mest almindelige danske drengenavn på den tid. Mange andre ungarere flytter også til København for at være i nærheden af deres landsmænd. Det var ellers Dansk Flygtningehjælps håb, at man ved at placere flygtningene på centre fordelt over hele landet kunne sikre, at de bosatte sig mere spredt. At det går lige modsat, er blot det første af en lang række eksempler på det fænomen, der siden får navnet ghettodannelse. Men først i 1990'erne begynder myndighederne at bruge lovgivning for at sprede flygtningene. Ungarerne adskiller sig dog fra mange andre senere flygtningegrupper ved, at mange gifter sig med danskere og på den måde naturligt udvider omgangskredsen til også at omfatte danskere.

Tilbage til banegården

En del når dog aldrig at stifte venskaber med danskere, inden de igen forlader landet. Over halvdelen af de cirka 1400 ungarere, der kommer til landet fra november 1956 til december 1961, søger om tilladelse til at emigrere til USA, Canada eller Australien. Mange af dem er bange for at blive i et land, der ligger så tæt på Rusland, andre har familie i udlandet, som de ønsker at blive genforenet med. For i alt 443 lykkes det at emigrere. Desuden vælger 133 at vende tilbage til Ungarn. Over en tredjedel rejser altså videre inden for de første år.

I dette faktum ligger et spor, der fører tilbage til banegården i Wien den 29. november 1956. Sporet ender ved de ledende medarbejdere i Dansk Flygtningehjælp, der er taget til Østrig for at hente 1000 flygtninge til Danmark. Kl. 13, da DSB-damptoget skal gøres klar til afgang, er der fyldt med mennesker på perronen. Men i første omgang går under 50 personer hen til det kontor, hvor flygtninge til Danmark skal registreres. Mere end 900 sæder vil komme til at stå tomme, hvis der ikke sker noget drastisk. Det tog, der er sendt sydpå for at hente hundredvis af flygtninge til smørhullet Danmark, vil komme næsten tomt tilbage til den højtidelige modtagelse. Det får Dansk Flygtningehjælps ledelse til at tage en beslutning, der får vidtrækkende konsekvenser for dansk flygtningepolitik. Først bliver et brev, der ifølge *Politikens* reporter på stedet er forfattet af læge Erik Husfeldt, læst op for folkemæng-

den på perronen. Herefter følger nogle afgørende oplysninger, der som brevet oversættes til ungarsk på stedet, men sandsynligvis stammer fra generalsekretær for Dansk Flygtningehjælp, Ralph Holm. Det slås fast, at alle, der tager med toget, vil få arbejde kort efter ankomsten til Danmark, og at det desuden vil være muligt at rejse videre til oversøiske destinationer. Togleder Sven Uhrskov giver herefter ifølge *Politikens* korrespondent besked om, at personer, hvis slægtninge har fået ophold i andre lande, også er velkomne. De kan blot udvandre fra Danmark, når de ønsker det. Hverken ungarerne, de danske myndigheder eller Dansk Flygtningehjælp kan på det tidspunkt vide, at det kort efter vil blive væsentligt vanskeligere at komme ind i flere store indvandrerlande, bl.a. USA.

Der breder sig en summen i folkemængden, og herefter begynder det at strømme til med ungarere, som ønsker at komme til Danmark. De trænges foran det lille registreringskontor, hvor de skal have deres navne skrevet op. Herefter bliver de lægeundersøgt, får visum og adgang til toget. Inden de stiger ind, får de et tæppe hver, og børnene får chokolade, sponsoreret af den danske minister i Schweiz og Østrig, C.A.C. Brun, og hans kone.

Da Jørgen Knudsen i sommeren 1958 bliver bekendt med de perspektiver, der blev åbnet for flygtningene på banegården i Wien, forstår han langt bedre, hvorfor de unge mænd på Gerlev Idrætshøjskole vrængede på næsen af de interimistiske danskbøger og nægtede at deltage i fællesaktiviteterne. Og han forstår, hvorfor så mange ville væk fra Danmark. Hverken han eller nogen anden siger dog nogensinde ligeud, hvad der skete på banegården. Det vil jo næppe gavne integrationen af ungarerne og Dansk Flygtningehjælp, som gør et godt og idealistisk stykke arbejde. Heller ingen ungarere står frem med den anklage, at de er kommet til Danmark under noget, der kan opfattes som falske forudsætninger.

Cirka 800 – heraf også nogle af de unge fra Gerlev – vælger at blive i Danmark, og under arbejdet med at integrere dem udvikles den såkaldt 'danske model', hvor humanitære og folkelige organisationer samarbejder og udvikler metoder og strategier sammen med de statslige myndigheder – og med staten som hovedsponsor. Denne model bliver i mange år frem anset for at være ideel. I slutningen af 1980'erne bliver der dog rejst massiv kritik af Dansk Flygtningehjælp for at være blevet alt for bureaukratisk og for at overbeskytte flygtningene. Ansvar for integration af flygtninge overgår til kommunerne i 1999.

For Károly er den improviserede modtagelse imidlertid et godt skub i den rigtige retning. Sliddet med at lære dansk må han ganske vist selv klare, da han ikke som flygtningene i de 16 lejre og på højskolerne mod-

tager nogen form for organiseret undervisning. Men muligheden for at gå på universitetet er en vigtig motivationsfaktor for at overvinde sprogbarrieren. Ti år efter sin ankomst til Danmark – i 1966 – har han fået arbejde på Protokemisk Institut, og siden får han arbejde på Novo Nordisk, hvor han bliver, indtil han går på pension. Mange andre ungare har også fået uddannelse og arbejde, godt hjulpet på vej af den økonomiske fremgang og den faldende arbejdsløshed. Nogle får siden så høje positioner inden for samfundslivet, at de bliver danmarksberømte. Det gælder blandt andre en anden Károly med efternavnet Németh. Han får som den første ungarske flygtning i Danmark en studentereksamen – i 1962, da kun cirka 7 pct. af en dansk ungdomsårgang bliver studenter – og bliver en af Danmarks førende forsvarsadvokater.

Károly er også blevet dansk statsborger ti år efter sin flugt. Det betyder, at han kan tage på besøg i Ungarn uden den store risiko for at blive fængslet. Alligevel ryster han af skræk, da han sammen med sin bror, som bor i Canada, nærmer sig grænsen. Der sker dem ingenting. Men alene mødet med det ungarske grænsepoliti vækker så grimme minder, at ingen af dem føler trang til at vende tilbage. De overvejer heller aldrig at blive familiesammenført med forældrene. Da de besøger Ungarn i 1966, er faren død, moren er for gammel til at blive plantet om til et nyt liv i et andet samfund.

Tilbage i Danmark føler Károly, at han har fået et nyt hjem. Hans mave protesterer ganske vist mod at lade sig integrere; han værner sig aldrig til dansk mad. Men friheden nyder han, og han føler medlidenhed med de mange mennesker i Østeuropa, der kun kender begrebet frihed fra ordbøger og dagdrømme. Nogle af dem følger drømmene og flygter til Vesten. Cirka 300 af dem når til Danmark i årene efter opstanden i Ungarn. Selv om det er små tal, er Dansk Flygtningehjælp klar over, at organisationen er kommet for at blive. Ledelsen ruster sig til at spille en rolle i fremtidens flygtningepolitik, bl.a. ved løbende at forhandle med regeringen om flygtningenes sociale rettigheder. F.eks. har flygtninge endnu i 1966 ikke ret til folkepension og invalidepension, selv om flygtningekonventionen slår fast, at flygtninge skal have samme sociale rettigheder som landets øvrige indbyggere. Danmark ophæver dette forbehold i forhold til konventionen 25. marts 1968.

Flygtningehjælpen kan også konstatere, at myndighederne strammer kriterierne for, hvilke 'afhoppere' der kan få ophold i Danmark. Med andre ord er de begyndt at afprøve grænserne for flygtningekonventionen. Det fører i 1966 til, at flygtningehjælpen får gennemtruffet en høringsaftale, der betyder, at Dansk Flygtningehjælp skal høres i alle sager, hvor Justitsministeriet vil give afslag på asyl. Dermed bliver 1966 et vendepunkt i dansk flygtningepolitik.

Károly bliver efterhånden klar over, at han har været heldig at komme til Danmark på et tidspunkt, hvor debatten om integration af indvandrere og flygtninge fylder meget lidt i medierne, og hvor den danske praksis på asyl- og udlændingeområdet er forholdsvis lempelig. I foråret 2004, da Ungarn er blevet medlem af EU, bliver han flere gange ringet op af bekendte fra Ungarn, som beder ham om hjælp til at komme til Danmark og finde arbejde. Károly forsøger at forklare dem, at de skal opfylde adskillige krav for at få adgang til det danske arbejdsmarked, og at det næppe er så attraktivt at komme til Danmark, som de forestiller sig. Samtidig er han dog overbevist om, at de fleste ungare vil have nemmere ved at tilpasse sig end de mange arabiske og somaliske flygtninge, som i mellemtiden er kommet til Danmark. Han mener, at deres kulturelle og religiøse baggrund er så forskellig fra den danske, at det er næsten umuligt for dem at blive velfungerende samfundsborgere. Helt modsat både ungarene og den næste store flygtningegruppe, der kom til Danmark: de polske jøder.